ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ 2010
ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

Αρχαία Κατεύθυνσης

Επίλεγμένα θέματα για τους υποψήφιους μαθητές της Θεωρητικής Κατεύθυνσης της Γ' τάξης Ενιαίου Λυκείου.

> ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ:
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ «ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ» ΕΝΟΤΗΤΑ 4η

Παρατηρήσεις:
1) Να μεταφράσετε την 4η ενότητα των «Ηθικών Νικομαχείων» του Αριστοτέλους .

2) Να αναφέρετε όλες τις σημασιολογικές προσεγγίσεις που σημειώθηκαν κατά καιρούς γύρω από την έννοια «εύδαιμονία» και οι οποίες διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο στη φιλοσοφική σκέψη του Αριστοτέλη με συνέπεια τον ορισμό της εν λόγω έννοιας από εκείνον.

3) Να γραφούν παράγωγες λέξεις (απλές ή σύνθετες) από το ρηματικό τύπο: «ἐνεπιτερφεσθαι».

4) Στηριζόμενοι στην 4η ενότητα των «Ηθικών Νικομαχείων» και στην 7η του «Πρωταγόρα» του Πλάτωνα και συγκεκριμένα στο χωρίο «Στην πραγματικότητα, αρχίζουν ... διδαχθεί η αρετή» να παρουσιάσετε το περιεχόμενο της παιδείας, όπως αυτό προσδιορίζεται από τους δύο φιλοσόφους αντίστοιχα.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1) Το ίδιο , λοιπόν, συμβαίνει και με τις αρετές. Δηλαδή κάνοντας όσα συμβαίνουν στη συναλλαγή μας με τους άλλους ανθρώπους γινόμαστε άλλοι δίκαιοι και άλλοι άδικοι, ενώ κάνοντας όσα έχουν μέσα τους το στοιχείο του φόβου και συνηθίζοντας να φοβόμαστε ή να έχουμε θάρρος άλλοι γινόμαστε ανδρείοι και άλλοι δειλοί. Το ίδιο συμβαίνει και με τις επιθυμίες και με την οργή.
Δηλαδή άλλοι γίνονται σώφρονες και πράοι, ενώ άλλοι ακόλαστοι και οργίλοι, με τον α συμπεριφέρονται σ' αυτά με το συγκεκριμένο τρόπο και άλλοι με τον άλλο. Με δυο λόγια, λοιπόν, τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας διαμορφώνονται με τις ίδιες ενέργειες. Γι' αυτό πρέπει να προσδίδουμε στις ενέργειές μας μια ορισμένη ποιότητα γιατί από τις διαφορές αυτών (των ενεργειών) δημιουργούνται αντίστοιχα τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας.
Επομένως δεν έχει μικρή σημασία τον α συνηθίζουμε από την πιο μικρή ηλικία σ' αυτόν ή στον άλλο τρόπο συμπεριφοράς, αντίθετα έχει μεγάλη σημασία ή, καλύτερα σημαίνει το παν.

2) Η απάντηση βρίσκεται στο σχολικό εγχειρίδιο, στις σελίδες 151-152 και συγκεκριμένα στο χωρίο « Ένας λοιπόν ... τέλειας αρετής».

3) αποστροφή, επιστροφή, περιστροφή, αντιστροφή, καταστροφή.

4) Στα πλαίσια τόσο του «Πρωταγόρα», όσο και των «Ηθικών Νικομαχείων» η παιδεία εμφανίζεται ως καταλυτικός παράγοντας επίτευξής βασικών στόχων του ατόμου, της αρετής και της ευδαιμονίας. Στο πρώτο κείμενο μάλιστα ο φιλόσοφος αναλύει τα τρία στάδια της εκπαίδευσης στα οποία καλείται να ανταχθεί κάθε άνθρωπος. Το πρώτο έχει ως αφετηρία την ακουσίως η οποία με τη συμβολή των γονιών, αλλά και μιας σειράς άλλων βοηθών (παραμάνες, παιδαγωγοί) προσπαθούν να εμφυσήσουν στο παιδί τις αναγκαίες για τη συγκρότησή του ηθικές αρχές. Στη συνέχεια κατά το δεύτερο στάδιο της μαθητείας του, πρωταγωνιστής καθίσταται ο δάσκαλος ο οποίος και αυτός με τη σειρά του προσπαθεί μέσω της γνώσης να διαπαιδαγωγήσει ηθικά το μαθητή. Τέλος, η παιδευτική διαδικασία περνά σε ένα άλλο πλαίσιο, αυτό της δημόσιας ζωής, κατά την οποία ο νεαρός πλέον άνδρας διαρκώς αντλεί «μαθήματα» μέσα από τις επιταγές των νόμων. Πρόκειται δηλαδή για μια «δια βίου» εκπαίδευση με έντονο ηθοπλαστικό περιεχόμενο που αποβλέπει στη διαμόρφωση ενάρετων προσωπικοτήτων.
Αντίστοιχα, και ο Αριστοτέλης στην 4η ενότητα των «Ηθικών Νικομαχείων» προβαίνει σε κάποιες αναφορές παιδαγωγικού χαρακτήρα οι οποίες απορρέουν από τον εθισμό. Θεωρεί ότι ο τελευταίος, δηλαδή η επανάληψη όμοιων ενεργειών, συμβάλλουν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του ανθρώπου. Αξιοσημείωτος, βέβαια, είναι εδώ ο προσδιορισμός του ηθικού περιεχομένου των πράξεων, οι οποίες κατ' επέκταση οδήγούν το άτομο στην ικοθέτηση της κατάλληλης αγωγής. Επίσης σημαντικός είναι ο προσδιορισμός της αφετηρίας αυτής της ηθικής διαπαιδαγώγησης από την παιδική ηλικία, γεγονός που επισημάνθηκε και από τον Πλάτωνα. Το «εὐθὺς ἐκ νέων», λοιπόν, θεωρείται βασική προϋπόθεση και από τους δύο φιλοσόφους, διότι η εξιαμόρφωση προσωπικότητα του παιδιού, του δίνει την ευκαιρία να λάβει βασικά στοιχεία, πριν ακόμη δεχτεί άλλου είδους επιδράσεις. Εν κατακλείδι, διαπιστώνουμε ότι η παιδεία αποτελεί το υπόβαθρο της φιλοσοφικής σκέψης και των δυο διαπνεόμενων, καθώς χωρίς τη συμβολή της είναι αδιανόητη η επίτευξη των υψηλών στόχων που θέτουν σε κάθε περίπτωση.

> ΑΓΝΩΣΤΟ: "Ἠβουλόμην δ' ἄν, ὥσπερ προσήκον ἦσαν ἐπανειδέκα τὴν ἀρετὴν, οὕτω πράττειν· εἶναι παῖδας τοὺς ἀκούοντας ἀκεῖν οὕτω· νῦν δὲ διδόασι, μὴ μάτην τὰ τοιαῦτα λέγωμεν· Λαμβάνομαὶ γὰρ πολὺν ἤδη χρόνον ἐπ' ἀνθρώπων οὐδὲν ἄλλ.' ἢ φανικαίζειν δικαιμένων, οἷ τοιούτων τοῦ πλήθους καταπεφρονήκασιν, ὅσοῦ ἐπόταν βουλήθῶσι πάλιμον πρὸς τινας ἔξενεγκεῖν, αὐτοὶ χρήματα λαμβάνοντες λέγειν τολμῶσιν, ὡς χρὴ τοὺς παρόγόνους μαιεῦσθαι καὶ μὴ παρεορῶν ἡμᾶς αὐτοὺς καταγελωμένους μηδὲ τὴν θέλαττιν πλέοντες τοὺς μὴ τὰς συντάξεις ἐθέλοντας ἡμῖν ἐποιεῖν. Ἤθέως ἂν οὖν αὐτῶν ἐπυθόμην, ὅσον ἡμᾶς τῶν προγεγενημένων κελεύουσιν ὁμοίους γίγνεσθαι, πότερα τοὺς παρὰ τὰ Περσικὰ γενομένους, ἢ τοὺς παρὸ τοῦ πολέμου τοῦ Δακεδαιμονίου τὴν πόλιν διοικήσαντας;

Παρατηρήσεις:
1) Να μεταφράσετε το κείμενο.

2.α) Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για κάθε μια από τις παρακάτω λέξεις:
ποιεῖτε: γενική πληθυντικού θηλυκού γένους.
πλήθους: δοτική ενικού.
ἡμᾶς αὐτοὺς: την ίδια πτώση στο γ' πρόσωπο.
ἤθέως: το συγκριτικό βαθμό του επιρρήματος.
συντάξεις: δοτική πληθυντικού.

β) ἠβουλόμην: α' πληθυντικό ευκτικής παθητικού αορίστου.
καταπεφρονήκασιν: β' ανικό προστακτικής ανεστώτα.
πυθοίμην: γ' πληθυντικό οριστικής μέλλοντα.
παρεορῶν: β' ανικό παρατατικού.
λαμβάνοντες: α' πληθυντικό υποτακτικής αορίστου β'.

3.α) Να γίνει πλήρης συντακτική ανάγνωριση των παρακάτω λέξεων:
τὴν ἀρετὴν, τοὺς ἀκούοντας, τοιούτος, πλέοντες, ἐπανειδέκα, ὁμοίους.
β) ἠβουλόμην, κελεύουσιν: Να γράψετε τις προτάσεις στις οποίες ανήκουν τα παραπάνω ρήματα και να τις αναγνωρίσετε πλήρως συντακτικά (είδος, εισαγωγή, εκφορά, λειτουργία).

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Μετάφραση:
Θα ήθελα, όπως ακριβώς αρμόζει να επανειπεί η αρετή, έτσι να είναι εύκολο να πείσει (κάποιος) τους ακροατές να την ασκούν τώρα όμως φοβάμαι, μήπως μάταια λέμε τέτοια λόγια διότι ήδη εδώ και πολύχρονο έχουμε διαφθαρεί από ανθρώπους που δεν μπορούν (να κάνουν) τίποτε άλλο παρά να εξαπατούν, οι οποίοι τόσο πολύ έχουν περιφρονήσει το λαό, ώστε, όταν θελήσουν να κηρύξουν πόλεμο σε κάποιους, οι ίδιοι αφού πάρουν χρήματα έχουν την τόλμη να λένε ότι πρέπει να μιμούμαστε τους προγόνους και να μην ανεχόμαστε να μας κοροϊδεύουν ούτε να πλέουν στη θάλασσα (μας) όσοι αρνούνται να καταβάλλουν τους φόρους σε μας. Με ευχαρίστηση λοιπόν θα μπορούσα να πληροφορηθώ απ' αυτούς, με ποιους από τους προγόνους μας προτρέπουν να γίνουμε όμοιοι, τι από τα δύο με αυτούς που έζησαν την περίοδο των Περσικών πολέμων ή μ' αυτούς που κυβέρνησαν την πόλη πριν από το Δεκελεικό πόλεμο;

2.α) τοιούτων
πλήθει
ἁμᾶς αὐτοὺς / ἑαυτοὺς
ἥδιον
συντάξεσι (ν)

β) βουλήθείμεν – βουλήθείμην
καταφρόνεια
πεύσονται
παρεώρας
λάβωμεν

3.α) τὴν ἀρετὴν: υπακείμενο στο «ἐπανειδέκα»
τοὺς ἀκούοντας: αντικείμενο στο «πείσει» και υποκείμενο στο «ἀκεῖν»
τοιούτων: αιτιατική του ποιού
πλέοντες: κατηγορηματική μετ., αναφέρεται στο αντικείμενο
ἐπωπιλέν: αντικείμενο στο « τοὺς θέλοντας», τελικό επιρρήματο
ὁμοίους: κατηγορούμενο που αναφέρεται στο «ἡμᾶς»

β) « ὥσπε αὐτοὶ χρήματα λαμβάνοντες λέγειν τολμῶσιν»: Δευτερεύουσα συμπερασματική πρόταση που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του αποτελέσματος. Εισάγεται με το σύνδεσμο «ὥσπε» και εκφέρεται με οριστική γιατί δηλώνει το πραγματικό.

«τίσιν ἡμᾶς ... γίγνεσθα»: Δευτερεύουσα πλάγια ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας. Εισάγεται με την ερωτηματική αντωνυμία « τίσιν» και εκφέρεται με οριστική γιατί δηλώνει το πραγματικό. Λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα «ἐν πυθοίμην».

Τα θέματα επιμελήθηκαν τα φροντιστήρια

«ΟΜΟΚΕΝΤΡΟ»
Α. ΦΛΩΡΟΠΟΥΛΟΥ